

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

A „Kolozsvári Zeneiskola“ alapítása 1819-ben.

1919-ben az akkori zenekonzervatóriumi igazgató szívességéből hónapokon át tanulmányozhattam és másolhattam az első erdélyi zeneiskola alapítóinak fakult írásait, az át meg áthuzgált terveket, az elsárgult poros jegyzőkönyveket, a számadási naplókat és az első „musicai nevendékek“ névsorát. Ezekből a feljegyzésekből, mint mozaik-kövekből, kell összeraknunk a később zenekonzervatórium néven ismertté lett iskola küzdelmes első éveinek történetét.

Kovács Antal tisztelendő 1819. júniusában az alakulás után tartott első közgyűlésen kedvesen mondta jelentésében, hogy „sem ügyekezetest, sem fáradtságot nem kimélve“ hozták össze kishalmágyi Hollaki Antal főkormányászéki méltags titoknok uram januárban költ felszólítására s többek ötletére a Musikai Egyesületet, mivelhogy „poesia s rajzolat csaknem mindenütt tanítatik, egyedül musica (= hang + átsolás) nem“. Érdekes ez a jelentés azért is, mert általános tanrendi és fegyelmi követelményeken kívül először pendíti meg az *operai tanzsak* gondolatát: „Nincs kifogásunk, — úgymond, — ha 2—3 évi tanulmány után valamely énekesnek kedve leend a nemzeti magyar játszótársasághoz állani“.

Az első közgyűlésen Hollaki Antalt választják a nagyszámban összegyűlt városi notabilitások „előülölőnek“ (praeses). Védnök (protector) Gr. Bánffy György gubernátor, az egylet ügyvezetője (actuárius) Deáky Sámuel, számvevője (perceptor) Szathmáry Antal, hangászati igazgatója (mus. director) Polcz Antal. A megjelent 39 alapító tag közt nagyszámban voltak mágnások is: Bánffy Dénes, Teleki Pál, P. Horváth Dániel, Apor László, Eszterházy és Gyulay grófok, akik első szóra ünnepélyes keretek között írják alá az „egyesülő levelet“. Az első adományt, 20 frt-ot, Bassi táncmester tette le a commissio elé. A gubernalis secretarius Hollaki felhívására június 8-ig már 80-an jelentkeztek tanulásra, ahogy az első „Sessio Unionis Musicalis Claudiopolis“ folyamán bejelentették az akkoriban épült Redoute nagytermében.

Az első tanévben, 1819-ben, 17 ülést tartott a húsztagu Centralis, vagyis Középbiztosság. Így nevezték az igazgatóságot. Az első zenetanárok: Grósz Péter, Gingelle Boldizsár és Tyrtzka János (az egyedüli fuvós-oktató) július—december hónapokra összesen 322 frt-ot kaptak heti 2—3 órás tanításért, továbbá a párizsi ének-, hegedű, fagot, vadhorn és flóta-oskolák, ouverture-ök, symphoniák hozataláért 50 frt-t, hangszerek vételére 76 frt-t adtak ki. 1819. tavaszán a meginduláskor a főtéri plebánia iskolában kapott helyiség fűtése, levélhordójuk, szolgájuk költsége 703 frt 45 krajcárban van számolva. A két hegedűt, klarinétot, pikolót, gordonkát néhány főúri család ajándékozta.

A 74 egyén (köztük sok iparos és kereskedő, 16 mágnás) által felajánlott adományból 1373 frt. folyt be, de a jelentés szerint még „ígértek“ 603 frt-ot. A Bethlen Albert úrfitól „tsináltatott petsétnyomót“ is hálálkodva nyugtatják. A tehetősebb tanulóknak kötelességük lévén minden hónapban legalább egy frtot fizetni, a 70 leány-énekoskolástól összesen 213, a 72 „férjfi énekoskolástól“ 52 frt., a hegedüsöktől (41 férfitől) 59, a fuvósoktól (két hónapos

idényben) 9 frt. folyt be. Inkább a jobbmódu leányok, a patricius családok műkedvelésre mindig hajlamos gyermekei fizettek, sem mint a jobbára iparos, kereskedő, vagy valamelyik gimnáziumba járó ifjak. A nevekből megállapítható, hogy városunk feltörekvő, később nagy cégeket alapító fiai (Biasini, Voith, Busetzko, Tamási, Nik) voltak az első tanulók. Tanulásukról és kitanulásukról is kapunk adatot. Általában a leányok, 36-on, hűségesebben végigjárták az évfolyamot, míg a fiúk közül csak 13-an végezték el.

A tanszabályzatot ketten állapították meg: Kovács tisztelendő és Bogdánffy Gábor örmény származású póstamester. Leszögezik, hogy „aki ok nélkül elmaradna, háromszori intés után a tanulók számából ki fog töröltetni“, odébb pedig azt, hogy a „a‘ chorus próbatételeire (nyilván próbáira) minden leánynak a‘ maga anyjával vagy gondoskodójával szabad megjelennie“. Csak 9—15 év közt vesznek föl hallgatót, énekre ugyan idősebbeket is, „mivel már ekkor az ujjak nehezek, a hegedűben vagy fuvóeszközökben előmenetelt nem remélhet senki“, — mondják ki a jámbor szentenciát. Még arra is gondjuk van a szabályzat készítőinek, hogy „amint az iskola jövedelme 100 frt-ra megyen, azonnal 5 frt procentum mellett kiadandó kamatra bizonyos hypothecca mellett s ezekről a‘ nemes Bizottmány hónaponként fog számot adni“. Ugyancsak Kovács plebános eszejárására vall az egyik évközi jelentésben az a másik, szép megállapítás, hogy „a‘ musika a‘ komorszíveket is felébresztő erővel bír s még az a‘ tündéri ereje vagon, hogy az ő tisztelőit akárminő nemzet, karakter, nem vagy vallásbeli különbség legyen közöttük, mintegy akarattuk ellen is egymáshoz édesíti“. Ez manapság is nagyon kívánatos, amikor az ember embernek farkasa. Aztán meg a zene nemcsak a tanulónak nyújt dicsőséget, örömet, de „az nemes Kolosvár város lakosainak, kedves polgártársainknak is, mert amit teátrumokban eddig csak irigyelve bámult az idegeneken, azt nemsokára gyönyörűséggel láthatja tulajdon nemzetében“.

Lassanként úgy megszorodik a növendékek száma, hogy 1819. nyarán a fiúkat már külön kell tanítani a Farkas-utcai lyceumban. A leányok tovább is a főtéri „kisskolában“ maradnak. A városi tanács részben felmenti a közönséges terhek viselésétől azokat a polgárokat, akik valami zenéhez érte ingyen közreműködnek a muzsikai egylet javára rendezendő koncerteken. Június végén a reduti értekezleten a szülők, pártfogók és tanítók előtt bejelenti Hollaki Antal, hogy „erősödvén a‘ fundus, külön clavier-oktatás is lehetséges, ha szereznek egyet“. A két hazában híres Méhes Sámuel nagytisztelendő úr, valamint a Református Collegium rectora, Szilágyi Ferenc, s az unitárius rektor, Molnos Dávid is, megjelentek, oly nagy esemény volt ez a redutban tartott értekezlet zenei életünk előmozdítására. Júliusban már ereszagos gyűjtést terveznek, hogy a nagyobb számu növendékeket tudják majd ingyen tanítani. Ezért Hollaki előlülő a megyékhez s a Rendekhez kéréssel fordul, még a hercegprimástól is segélyt kér az egyházi zene kultusza miatt. A laikus közönséghez emígy szólak: „Ami más nemzeteknél legszebb virágba hozza a‘ nyelvet, a pocsist isteni erővel lelkesíti, a theatrumokban majdnem tsudákat terem, azt mi tsak idegenekben bámuljuk és honunkban fel nem találván, szép nyelvünk valóságos kárára egy’ eredeti operát sem mutathatunk“. Ezért kérnek pénzt a zeneiskolára, amely „hazafiakból fogja előállítani a musikai mestereket s nemzeti játékszíneinken még eddig fel nem található mindkét nembeli énekeseket“. Ne feledjük, hogy a pesti zenede, vagy éppen az Opera néhány évtizeddel később létesült!

Az 1819 augusztusában a Redoute termében tartott második közgyűlésen állva hallgatják meg Bánffy György kormányzó levelét, melyben azt írja, hogy „hazafiúi kötelessége“ szerint elvállalja az intézet pártfogását. Már

hivatalos pecsétre is kérnek engedélyt („Musikai Egyesület Kolosvárt“ körirattal). Polcz mester kézikönyvét (Elementarbuch für die Singkunst zum Gebrauche des Musikalischen Vereins in Klausenburg) magyarul is szeretnék kinyomatni, de azt mondják, addig még jó ez is, amíg a párizsi konzervatórium tankönyvét meg nem kapják magyarul. Összel már kisebb pörpatvar is volt. Bánó István, a kir. lyceum igazgatója panaszkodik, hogy nem nyitja meg az academia (lyceum) kapuit a zenetanulók előtt, mivel az ablakokat, padokat rongálják és „le nem írható szükségleteiket is a' tanteremben végezték“. Csak nagy utánjárással, magának Hollaki gubernalis titoknoknak közbenjárására sikerül folytatni a tanítást.

Megható gondossággal törődtek az alapítók a zenei előmenetel kérdésén kívül az anyanyelv művelésével is. További tervük szerint pedig igyekezni fognak, hogy „a' nevendékek az előadásban (declamatio), jó ízléshez szabott mesterséges mozgásban (mimica), táncban és különböző nyelvekben is gyakoroltassanak“, vagyis színi iskolai képzésre is gondolnak, mintegy az operai tanszak bevezetésére. Ez — mint tudjuk — a nagy Farkas Ödön igazgatása idején érte el fénypontját s ajándékozott a magyar operának halhatatlan nagyságokat.

A harmadik évvégi közgyűlést 1820 június 6-án tartják a Redoutban. Az új alapító tagok (köztük több mágnás) jelenlétében beszámoltak az első növendék-hangversenyéről is. Május 14-én rendezték, tiszta jövedelme 192 frt. volt. Közben ugyan a haladottabbak 1819 szept. 29-én is rendeztek egy ú. n. academiát. Ennek a jövedelme az iskola javára 158 frt. 9 krajcár volt. Nem célunk, hogy a 30-as évektől kezdve (párizsi mintára) Conservatoriumnak nevezett intézet további jó-rossz sorsát 110 éven át részletezzük. Voltak világhírű vendégei, híres házihangversenyei, az egykori tanítványok közt pedig nem kisebb nevekkel találkozunk, mint a Sándor Erzsziével, Székelyhidy Ferencével.

Említés nélkül azonban nem maradhat ennek az egészen *társadalmi* alapításu intézetnek sajátyszerű természete. Ez az iskola soha állami, vagy városi segílyt nem élvezett, minden anyagi kelleke a magyar polgárság ajándékából gyűlt össze. Elég furesán bánt vele 1919 őszén a kormányzótanács, mikor a Király-utcai szép barok-házból egyszerűen kitelepitette. Persze a drága hangszerek, butorok és kották ott maradtak. Hiába volt minden panasz s tömérdék beadvány. A három magyar gimnázium, meg a Mariánus vendégszeretetét is élveznie kellett, végig vándorolnia a szívegyéből kapott új, meg új tantermeken és időközben új alapszabályokkal kellett kísérleteznie nyilvánossági jogának elismertetéséért. Az 1926-os alapszabályok után újabb kísérletek, újabb kilincselések következtek. Most „magániskolává“ minősítve s a román tanítási nyelv bevezetésére kényszerítve, újabb nehézségek előtt áll, hogy évszázados dicső hagyományainak a szellemében működhessék.

Dr. Gergely Pál.